

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

LIBRARY

AUG 15 1951

UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Naš jezik

НАШ ЈЕЗИК.

nov. serija

НОВА СЕРИЈА

Књ. II — Св. 5-6

БЕОГРАД 1951

СА Д Р Ж А Ј

	Страна
1. <i>Уредништво</i> : У интересу што боље књиге	151
2. <i>Св. Марковић</i> : О променљивости броја <i>два</i>	155
3. <i>М. Стевановић</i> : Значење неких стихова из Његошове <i>Луче</i> микрокозма	162
4. <i>Б. Милановић</i> : О писању <i>ј</i> у промени страних именаца м. рода ^м	168
5. <i>Ј. Радуловић</i> : Једно језичко објашњење <i>Кочићеве Суданије!</i>	173
6. <i>Св. Предић</i> : Непотребни варварџми	187
7. <i>Авица Шаулић</i> : Језичко значење и пословице	196
8. Из живота речи:	
1. Значења глагола <i>гласати</i>	202
2. Неколико прилога речнику нашег језика	205
9. Језичке поуке	220

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР:

др Александар Белић, Глиша Елезовић, др Радомир Алексић,
др Михаило Стевановић, др Радосав Бошковић,
Бранислав Милановић и Игрутин Стевовић

Научна Књига

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД, 1951

О ПИСАЊУ *Ј* У ПРОМЕНИ СТРАНИХ ИМЕНИЦА М. РОДА НА *И*

У нашем се званичном правопису јасно одређује како при писању треба поступати са страним речима — именицама мушког рода које у номинативу једнине имају на крају *и*. Ипак неће бити наодмет да се и овде каже нешто о томе и да се тако скрене пажња на одредбу која је у Правопису изнесена. Јер иако је она јасна и једноставна, никако још да допре до многих који пишу. Зато није чудо што они често греше.

Према општем принципу нашег савременог правописа ове се речи преносе у облику који имају у изговору језика одакле долазе. То значи да у номинативу једн. остају неизмењене, са завршетком на *и*. Али даље у промени, у зависним падежима, с њима се поступа као с нашим речима: оне тада добијају наше падежне наставке који у вези с крајњим вокалом *и* условљавају, физиолошки, појаву гласа *ј* — као резултат прелажења говорних оруђа из положаја за изговор гласа *и* у положај потребан да се изговоре пбтоњи вокали који претстављају те наставке (*а*, *у*). Дакле, овде се у изговору појављује *ј* као прелазни глас и наш правопис тражи да се он и обележава при писању.

У Правопису проф. Белића (1934, стр. 97) служи за ово као пример: *Верди*, *Вердија*, *Вердију*, а у Боранићеву се, уз примере, вели, упрошћеним речима, да се, у облицима зависних падежа, на основу с крајњим *и* додаје *ј* (Правопис хрв. језика 1947, стр. 36). Али овакво *ј*, према одређивањима наше граматике, и само постаје саставни део основе којим се она завршава. Зато је у инструменталу једн. код ових речи, као и код свих других, домаћих са основом на палатално, меко *ј*, наставак *-ем*, а не *-ом*; напр.: *Вердијем*,

Петефијем и др. Отуда је, с истим разлогом, и наставак посесивног придева, који се гради од такве именичке основе, *-ев*, а не *-ов*: *Вердијев, Петефијев* (а не *Вердиов, Петефиов*).

Као што се види, све је ово, с једне стране, толико просто да у примени не би требало да задаје никакве тешкоће, а с друге стране, потсећа на познато правописно правило о писању т.зв. слабог *ј* изван краја речи, у положају међу вокалима од којих је први *и* (напр.: *специјалан, дијалекат, принципал, јелан, тијук* и сл.). Ипак, иако је тако, ми доста често наилазимо на примере неписања гласа *ј* у промени страних именица поменутог облика. Нарочито пада у очи погрешно писање тих речи у нашим дневним листовима. Ја ово и износим поводом примера који се у њима свакодневно појављују, а којих има, ништа мање, и у разним другим саставима.

Од многих таквих примера довољно је навести само неколико. Поред правилнога *Вердија, Вердију* нађе се и на *Вердиа, Вердиу*. То, истина, ретко. Много се чешће последњих месеци *Тригве Ли* у зависним падежима пише без прелазног *ј*: изјава *Тригве Лиа*, обавестио *Тригве Лиа*, писмо *Тригве Лиу*; а каткад се чини као да се ово готово подједнако пише и са *ј* и без *ј*. Затим од *Бејли* генитив је *Бејлиа*, али датив је са *ј*: *Бејлију* — и то под истим насловом! У другом листу и ту је *Бејлиу*. А нађе се написано и овако: [срце једног] *Лузилиа Ванинија* (Унив. весник III, 40—41). Док се на једној страни увек пише, правилно, само: *Атлија, Атлију*, говор *Цона Рогија*, служба *аутогаксија* итд., дотле на другој: *Келиа, Келиу* од *Кели*, *Хагарурица* од *Хагарури*, из *Санџуициа*, до *Тремолиа*, према *Хелсинкиу* итд.; понекад, истина, и из *Хелсинкија*.

Као што показују ови примери, не само да једне речи увек имају *ј* у зависним падежима, а друге, потпуно идентичне са њима према завршетку, немају то *ј* никада, или га имају ретко, — већ се често и облици једне исте речи час пишу са тим гласом, а час без њега. И, најзад, може се десити да се обоје нађе у истом напису, као што се види из горњих примера. Све ово може на први поглед бити и ситна ствар. Али и она, са своје стране, утиче на слику опште пра-

вилности нашег књижевног језика, а онда и директно нарушава принципе правописа на којима он стоји.

Оваква произвољност у писању прелазног гласа *j* тамо где му је место и где је он, уосталом, оправдано настао, учинила је, свакако, да се он понекад нађе обележен и у положају који нема ни најмање потребних услова за његово појављивање. Као леп пример за ово може послужити генитив од француског имена *Рабле* који је у Књиж. новинама (III, 47) написан са *j* између вокала *e* и *a* — код *Раблеја* место — код *Раблеа*; придев гласи једино *Раблеов*. Нешто слично имамо и у инструменталном облику *с Тригве Лијом*, где *j* стоји између *и* и *о*, одн. оно је овде написано, али је и после њега остао неизмењен наставак *ом у ем* (исп. *са Брендлијем од Брендли*). С друге стране, у примеру за посесивни придев од *Дибиси* — у *Дибисијевој поеми* (Књижевност V, 12) нема *j*, а употребљен је придевски наставак *ее* који долази иза тога гласа. Ово очигледно показује да се у свести онога који је написао овакав облик придева налази *j* као елемент његове гласовне слике иако га није обележио писменим знаком. То исто имамо и у облику инструментала *таксием*.

И само ово што је овде изнесено оставља утисак као да је овакво *j* некакав „лутајући“ глас који није обавезно обележавати при писању, већ како кад дође под перо. Међутим никако није тако, нити може бити тако јер је реч о књижевном језику.

Можда се у писању *j* у горњим и сличним примерима огледа тежња да се њихов облик са *и* на крају сачува, кроз све падеже, без икакве измене која може настати у вези тога *и* са нашим падежним наставцима, што значи да ове наставке треба само дописивати. Али у том случају, тј. када непосредна веза крајњег *j* са падежним завршецима изазива појаву гласа *j*, многи између тих делова облика речи стављају цртицу (-) као знак који одваја дотичну туђу именицу од наших наставака, и тиме уклања сваку могућност промене њеног облика у нашој употреби при писању. Напр.: у одбрани *Шарла Бали-а*, по *Бали-у*, испитивање *М. Бартоли-а*, обрада *П. Будмани-а* итд. А често се нађе цртица и

онда када није овакав случај, већ је само у питању писање каквог страног имена; напр.: дело *Међе-а*, *Данте-а*, писмо *Нидерле-у*, *Крае-у* и сл. Али се у нашим правописима овакво писање са пртицом не помиње нигде.

Све ово што је речено о именицама, с граматичке тачке гледишта, преноси се и на посесивне придеве који се увек граде од основе својих именица наставком *ов*, одн. *ев*. Пошто оне у основи имају прелазно *ј*, посесивни придеви направљени од њих имаће овај други облик наставка (*ев*). Зато од генитива за *Синг Ман Рија* посесивни придев гласи правилно *Синг Ман Ријев* (режим), *Ријева* (влада), а не *Риов*, *Риова*, као што се скоро увек нађе написано, а што, наравно, није исправно. Тако налазимо и *Тригве Лиов* програм мира, м. *Тригве Лијев*, увек само *Атлијева* влада, *Цон Рогијев* говор и др.

Са страним именицама, најобичније именима, на *и* у номинативу једн. идн, што се тиче промене по падежима, и оне које у том падежу имају на крају *-ио*, као што су напр.: *Токио*, *радио*, *сценарио*, *дел Барио* и др. У овом облику ове речи не добијају *ј* између *и* и *о* према познатом правописном правилу да се *ј* не пише када је иза *и* — *о* (исп. нашу категорију облика: *носио*, *водио*, *потио* и др. у којима је веза *ио* искоришћена у морфолошке сврхе — као знак који својим обликом чува неизмењену глаголску основу). Међутим у осталим падежима (сем у вокативу једн.) у њихову се завршном делу појављује иста гласовна слика као код горњих именица, тј. са *ј* између *и* и падежног наставка; дакле: преко *радија*, из *Токија*, у *Токију*, текст *сценарија*, од *дел Барија* и сл.; инструментал једн. гласи према овоме: *радијем*, *сценаријем*, са *дел Баријем*. Али се, и то не ретко, може прочитати написан облик ових речи и без *ј*: у *Токиу*, извештај *севернокорејског радио* (а у наслову: саопштење *севернокорејског радија*); тако исто и са *дел Бариом* и сл. Зато је потребно и на ово скренути пажњу.

Да поменем овде и две именице мушког рода, такође страног порекла, али одавно већ одомаћене у нашем језику. То су називи месеца *јули* (од лат. *julius*) и *јуни* (од лат. *junius*). Ове речи у ном. једн. имају и облик без *и* на крају:

јул, *јун*. Оне даље у промени гласе: *јула*, *јуна*, *у јулу*, *у јуну* итд.; дакле, зависни падежи су им од овог другог облика и увек само од њега. У нашим познатим речницима наводи се углавном *јул* и *јун* као основни облик, а остали *јуљ*, *јунј*, *јулиј*, *јуниј*, *јулије*, *јуније* — упућују се на њега. Само Ристић и Кангрга, у своје Српскохрватско-немачком речнику, имају једино *јули* и *јуни*, на који упућују *јуније*. Они су се, свакако, повели за живом и широком употребом облика на *и* и у говорном књижевном језику, који је несумњиво од старог *јулиј* и *јуниј*. Међутим, све се више чује и у ном. једн. *јул*, *јун*, пошто се у промени употребљавају, као што је речено, падежни облици од оваквог номинатива, а и придеви се граде од основе на сугласнике *л*, *н*: *јул-ски*, *јун-ски*. И у поменутом издању Правописа проф. А. Белића, у речнику, стоји само *јул* и *јун* — дакле у облику који имају готово све наше именице мушког рода.

Све ово што је овде изнесено указује јасно на потребу познавања правописних одредаба и на потребу доследног њиховог примењивања у пракси. Јер ако се тако не чини, доћи ће се сигурно до извесне устаљене, штетне произвољности у писању, која се не сме прихватити у једном развијеном и изграђеном књижевном језику који има одређен правопис, какав је и наш језик са својим правописом. И велики дневни листови позвани су, заједно са свима који своје мишљење желе да саопште другима у чистом књижевном облику, да свесрдно сарађују на неговању његове правилности и чистоће у свима правцима. Ради тога и они треба увек будно да настоје не само да им језик буде граматички што исправнији и стилски што јаснији, изразитији и лепши, већ тако исто да и са ортографске стране буде, што је могуће више, беспрекоран. Дневни листови, поготову, треба да теже стално за тим, и у једном и у другом правцу, јер долазе у руке највећег броја читалаца од којих добар део преко њих одржава, ако не једини, а оно у сваком случају свакодневни додир са нашим народним књижевним језиком, и из њих га учи и све више упознаје. Зато је њихов задатак и на овом пољу врло значајан.

Б. Милановић